

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مركز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

ANALİZ313
NİSAN 2023

ENSÂRULLAH HAREKETİ: YEMEN'DE HUSİ-İRAN İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ

İSMAİL SARI

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2023

ISBN: 978-625-8375-45-5

9 786258 175455

ISBN: 978-625-8375-45-5

9 786258 175455

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Yayınlanma Tarihi: 14 Nisan 2023

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20

Eposta : info@orsam.org.tr

Fotoęraflar : Anadolu Ajansı.

“Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelięin 5'inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir”

ENSÂRULLAH HAREKETİ: YEMEN'DE HUSİ-İRAN İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ

Yazar Hakkında

25-8175-45-5

175455

Dr. İsmail Sarı

2001 yılında İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümünden mezun oldu ve aynı üniversiteden tarih ve uluslararası ilişkiler alanlarında yüksek lisans derecesini aldı. 2016 yılında tamamladığı doktora teziyle uluslararası ilişkiler alanında en iyi doktora tez ödülünü alan Dr. Sarı, 2018-2019 yılları arasında TÜBİTAK bursuyla Columbia Üniversitesinde post-doktora araştırmacısı, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çalışmalarını sürdürdüğü dönemde Missouri State Üniversitesinde ise misafir öğretim üyesi olarak bulunmuştur. Çalışmalarında İran dış politikası, Amerikan dış politikası, modern dönem Şii sekülerleşme süreci, İran'da rejimle muhalefetin entelektüel kökenleri ve güncel İran ve ABD siyasetine yoğunlaşan Dr. Sarı, iyi derecede İngilizce ve Farsça bilmektedir. Şu an Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalışmalarına devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

- 3** GİRİŞ
- 7** ARAP HALK HAREKETLERİ ÖNCESİ HUSİ-İRAN İLİŞKİLERİ
- 11** ARAP HALK HAREKETLERİ SONRASI HUSİ-İRAN İLİŞKİLERİ
- 15** RİYAD VE ABU DABİ'NİN YEMEN'DEKİ HEDEFLERİ
- 23** HUSİ-İRAN İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ
- 27** SONUÇ

GİRİŞ

1

0 Mart 2023 tarihinde İran ile Suudi Arabistan arasında yedi yıllık gerilimin ardından diplomatik ilişkileri yeniden başlatmaya yönelik varılan anlaşmanın, en çok iki ülkenin vekâlet savaşı yürüttüğü Yemen'i etkileyeceği düşünülmektedir. Yemen krizi, İran-Suudi rekabetinin en yıkıcı etkiye sahip olduğu ülke olması nedeniyle varılan anlaşmanın en kritik sınavı olabilir. Yerel kaynaklara göre Suudi Arabistan yetkilileri ile Husiler arasında yapılan görüşmeler bir ateşkes anlaşması ile sonuçlanmak üzeredir. Dolayısıyla İran-Suudi ilişkilerinin yeniden tesis edilmesi kısa vadede gerilimi düşürürken Yemen ateşkes görüşmelerinde de yapıcı bir etkiye sahiptir. Ancak uzun vadede Yemen'de bir statüko tesis edildiğinde Husi-İran ilişkilerinin seyri Yemen'in geleceğinde belirleyici bir rol oynayacaktır. O nedenle mevcut durumda

Husi-İran ilişkilerinin geleceği bugün politika yapımcılar için giderek daha önemli bir soru hâline gelmektedir.

Öncelikle Husilerin sadece İran'dan etkilenen bir örgüt ya da İran'ın desteğiyle oluşturulan bir yapı olmadığını, Yemen'de yerel ve toplumsal sorunların bir sonucu olarak ortaya çıkan bir hareket olduğunu belirtmek gerekir. Husi hareketi 1992'de Hüseyin Bedreddin el-Husi liderliğinde kurulan "İnançlı Gençler" örgütünden doğarak Yemen'in kuzeyinde silahlı bir siyasi hareket hâline gelmiştir. Ensâullah (Allah'ın yardımcıları) veya eş-Şebâbü'l-Mü'min (inançlı gençler) gibi adlar taşıyan Zeydî Husiler Yemen'in kuzeybatısındaki Sa'dah vilayeti çevresinde ithal Selefilik'in yükselişine ve merkezi hükümetin bölgeyi ihmal ettiği ve kalkınma yatırımları yapmadığı algısına tepki olarak ortaya çıkmıştır.¹ Bu hareket zamanla

¹ Cengiz Tomar, "Zeydilik, Husiler ve El Kaide: Yemen'de neler oluyor?", *Aljazeera*, 24 Ocak 2015.

**Husi hareketi
1992'de Hüseyin
Bedreddin el-
Husi liderliğinde
kurulan "İnançlı
Gençler"
örgütünden
doğarak
Yemen'in
kuzeyinde silahlı
bir siyasi hareket
hâline gelmiştir.**

Yemen yönetiminin ayrımcı politikaları ve İran'ın ideolojik etkisiyle örgütlenen askerî bir yapıya dönüşerek Yemen iç savaşında önemli bir aktör hâline gelmiştir.² Yemen hükûmeti Zeydi sorununu görmezden gelerek Husilerin radikalleşmesinde önemli bir katkıya sahiptir. Bu durum Yemen'in Selefi yayılmacılığına göz yumma politikasından kaynaklanmış ancak bu politika aynı zamanda Husilere karşı sert ve uzlaşmaz bir yaklaşım sergilenmesine de yol açmıştır. 2004 yılında Suudi Arabistan'ın kışkırtmasıyla Yemen güçleri ile Husiler arasında çatışmalar başlamış ve Husilerin lideri Hüseyin el-Husi Yemen güçleri tarafından öldürülmüştür. Kardeşi, Hüseyin el-Husi'nin 2006 yılında öldürülmesinin ardından hareketin liderliğini Abdulmelik el-Husi devralmıştır. Bu olaydan sonra kuzeydeki çatışmalar kitle sel bir isyan niteliği kazanmış ve Husileri destekleyen grup ve aşiretlerin sayısı artmıştır. Sa'dah Savaşları olarak bilinen çatışmalar 2010 yılına kadar düzenli aralıklarla devam etmiştir. Savaşın son aşamasında Suudi Arabistan da Husilere karşı askerî müdahalede bulunmuştur. Savaş 2010 yılında sona ermiş gibi görünse de Arap Baharı ayaklanmalarından sonra bu savaşın bir nevi ikinci raundu yaşanmıştır.³

Suudiler Husileri "İran destekli milis" olarak adlandırarak hareketin İran'ın vekili ve uluslararası hukuka göre Yemen devletinin tek meşru temsilcisi olan uluslararası tanınmış hükûmete muhalif silahlı bir devlet dışı aktör olarak anlaşılması gerektiğini belirtmektedir. Husilerin İran'ın vekili olduğu iddiası yeni olmamakla birlikte, Eylül 2014'te Husilerin Sana'a'yı ele geçirmesi sonrası bu söylem pekişmiştir. İran'ın Husileri desteklediği iddiası, Suudi Arabistan'ın Mart 2015'te başlayan askerî müdahaleyi meşrulaştırmasında kilit bir unsur hâline gelmiştir. 2011 Arap Halk Ayaklanmaları ve ardından bölgedeki devletlerin zayıflaması, Suudi Arabistan ve İran arasındaki ilişkilerin bozulması, ABD'nin politika sorumluluklarını bölgesel aktörlere devretme tercihinin artması ve Donald Trump'ın İran'a karşı sert tutumu, uluslararası toplumun Husilere bakışını değiştirmiştir. Bu da Yemen'deki çatışmanın İran ve Suudi Arabistan arasında bir vekâlet savaşı olduğu söylemini beslemiştir.⁴ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin İran Yaptırımları Komitesine sunulan Nisan 2015 tarihli bir rapora göre, İran 2009 yılından itibaren (ancak daha öncesinde daha sınırlı destek olabileceği belirtilmekle birlikte) Husilere silah sevkiyatına başla-

² Raiman el-Hamdani, Helen Lackner. "Talking to the Houthis: How Europeans can Promote Peace in Yemen", *European Council on Foreign Relations*, 2020.

³ Murat Cingöz, "Yemen Krizinin Kökeni", *Orsam Analiz*, Nisan 2019.

⁴ Maria Louise Clausen. "Understanding the Crisis in Yemen: Evaluating Competing Narratives." *The International Spectator* 50:3, 2015

mıştır. Görünüşe göre, İran'ın Husilere desteği 2011'den sonra artmıştır.⁵ 2015'in ilk aylarından bu yana, İran ve Yemen arasındaki daha yoğun nakliye faaliyetlerine dair raporlar bulunmaktadır.⁶ İran'ın Irak'taki Haşdi Şabi ve Lübnan'daki Hizbullah ile daha derin ilişkileri olsa da Husi hareketi İran için gelinen noktada artık bir başka vekili temsil etmektedir. Ayrıca, Husilerin İran'la doğrudan bağlarının bulunmasının yanı sıra Lübnan'daki İran müttefiki Hizbullah da savaş stratejilerine rehberlik etmektedir. Suudi liderliğindeki koalisyonun hiçbir zaman bir parçası olmayan Lübnan, Husilere becerilerini geliştirebilecekleri bir alan sağlamakta ve Husi medyasının yayınlarına izin vermektedir. Husilere yakın kaynaklar, Hizbullah'tan küçük uzman ekiplerin Yemen'de sahada olduğunu ve Husilere nasıl etkili füze yapılacağını öğrettiklerini doğrulamaktadır. Ancak Irak ve Lübnan'daki Şii silahlı grupların aksine Husiler, Yemen dışında güç devşirme niyetinde olan transnational/ulusaşırı bir Şii aktör değildir. Bunun başlıca nedeni, kendilerini Yemen'deki Şiiilerin temsilcileri olarak görmemeleridir.⁷

Bölgesel müttefik seçenekleri sınırlı olan İran, Ortadoğu'daki erişim alanını genişletmek

ve doğrudan çatışma riskini en aza indirirken düşmanlarını pasifize etmek için "sponsor-vekil" ilişkilerini rutin olarak kullanmaktadır. Devlet dışı vekil güçler yetiştirmek ve bu güçlerin kabiliyetlerini arttırmak, İran'ın gücünü, kendi çıkarlarına düşman olan bir bölgede kapsamlı bir şekilde yansıtmaya olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla bu ilişkiler İran'ın Ortadoğu'daki dış politikasının kritik bir parçası hâline gelmiştir. İran'ın bakış açısına göre Husiler, Yemen'de nüfuzunu artırmak ve Suudi rakiplerini maliyetli bir bataklığa sürüklemek için cazip bir fırsat sunmaktadır. Bu çalışma İran-Husi ilişkisini anlamak için Yemen'deki durum ile Husilerin İran için nasıl potansiyel vekil hâline geldiğine dair bir bağlam sunmaktadır. Ayrıca bu çalışma çok boyutlu Husi-İran ilişkilerinin dinamiklerini keşfetmeye çalışacaktır. Çalışmada, hem Husilerin hem de İran'ın iyi tanımlanmış çıkarları olduğunu ve hedeflerine araçsal olarak ulaşmak için stratejik seçimler yaptıkları varsayılacaktır. Husilerin İran'ın vekili olduğu söyleminin hâkimiyeti, bölgesel politikalarına ve içerdeki hedeflerinin ne olduğuna ilgi gösterilmemesine neden olmuştur. Bu çalışma bu hedefleri de tartışmaya açacaktır.

⁵ Thomas Juneau, "Iran's policy towards the Houthis in Yemen: a limited return on a modest investment", *International Affairs* 92: 3, 2016.

⁶ Sam Jones ve Simeon Kerr, "Mystery deepens over Iranian cargo ships en route to Yemen", *Financial Times*, 22 May 2015..

⁷ Raiman el-Hamdani, Helen Lackner. "Talking to the Houthis: How Europeans can Promote Peace in Yemen" *European Council on Foreign Relations*, 2020.

ARAP HALK HAREKETLERİ ÖNCESİ HUSİ-İRAN İLİŞKİLERİ

Yemen'de "Dünya Kudüs Günü" yürüyüşü

İran İslam Cumhuriyeti ile Yemen arasındaki ilişkiler, 44 yıldır bölgesel ve uluslararası değişkenlere bağlı olarak şekillenmiştir. 1979 İslam Devrimi öncesi dönemde Kuzey ve Güney Yemen'in dış politikasında İran'a yönelik belirgin konumlandırma söz konusu değildir. Özellikle Güney Yemen, eski Sovyetler Birliği'nin müttefiki olduğu için bu durum, Sovyet askerî varlığıyla Hazar ve Umman Denizi'nde ve Bab'ül Mendeb stratejik geçidinde kontrol sağlanmasına yol açmıştır. Bu nedenle, İran, bölgedeki gemi ve ticaret trafiğinin sekteye uğramaması ve Umman Sultanlığı'nın savunması için kendi askerî güçlerinin bir kısmını ABD ve Batı adına bölgeye konuşlandırmıştır. 22 Eylül 1980'de İran-İrak Savaşı'nın başlamasından sonra, Ali Abdullah Salih liderliğindeki Kuzey Yemen, Körfez İşbirliği Konseyinin (KİK) tutumlarından etkilenmiş ve Saddam rejiminin İran'a saldırısına destek vermiştir. Ancak Ali Nasır Muhammed liderliğindeki Güney Yemen, İran'ı desteklemiştir. İran ve Sana'a arasındaki ilişkiler, 20 Ağustos 1988'de İran-İrak Savaşı'nın sona ermesi ve 22 Mayıs 1990'da

Kuzey ile Güney Yemen'in birleşmesinden sonra da değişmemiştir. Çünkü Yemen Cumhuriyeti, Suudi Arabistan ve Körfez İşbirliği Konseyi etkisi altında kalmaya devam etmiştir. Dolayısıyla İran-Yemen ilişkilerinin 2011 Arap Baharı'na kadar sınırlı kaldığı söylenebilir. Benzer şekilde bu döneme kadar İran'ın Husiler ile olan ilişkisinin de sınırlı olduğu anlaşılmaktadır.

A. Lux'a göre, 1982 gibi erken bir tarihte Zeydî âlim Salah Ahmed el-Feyyadi, Sa'dah'da İran Devrimi deneyimini inceleyen bir grup kurmuştur. Buna dayanarak daha sonra Hüseyin el-Husi 1990'larda eş-Şebâbü'l-Mü'min (inançlı gençler) hareketini kurmuştur. İran ile Husi hareketinin liderleri arasında şüphesiz entelektüel bağlantılar vardır. Hüseyin Bedreddin el-Husi, İran hükümetinin ve Lübnan Hizbullahı'nın yaklaşımını Batı'nın sömürgeci faaliyetlerine karşı takip edilecek bir model olarak görmüştür. Derlerinde periyodik olarak Ayetullah Humeyni'ye ve İran deneyimine atıfta bulunmuştur.⁸ Ancak Hüseyin el-Hu-

⁸ Abdullah Lux, "Yemen's Last Zaydi Imam: the Shabab al-Mumin, the Malazim and Hizballah in the Thought of Husayn Badrad-Din al-Husi", *Contemporary Arab Affairs*, Vol.2:3, 2009.

Husiler 2014'te San'a'yı ele geçirdikten sonra, İranlı temsilciler Husi hareketine daha açık bir şekilde yardım etmeye başlamıştır.

si'nin konuşmalarında Tahran'ın harekete herhangi bir maddi yardım sağladığına ya da böyle bir yardım alma arzusunda olduğuna dair kanıt olarak yorumlanabilecek hiçbir şey yoktur. Husilerin "kurucu babalarından" bazıları İran'ı ziyaret etmiştir. Örneğin, Hüseyin Bedreddin el-Husi İran İslam Cumhuriyeti'ne gittiğini ve hatta Yemen Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'in isteği üzerine bu konuyu onunla konuştuğunu itiraf etmiştir. Ancak Hüseyin Bedreddin el-Husi, oğlunun veya destekçilerinin Tahran'dan herhangi bir yardım aldığını kategorik olarak reddetmiştir. Mevcut bilgilere göre, Husi yanlısı etkili düşünürlerden biri olan Abdülkerim Cedban da İran'ı ziyaret etmiştir. Görünen o ki Husiler, yetkililerle silahlı çatışmaya başlamalarının ardından İran kamuoyunun gündemine oturmuştur. Rand Corporation tarafından hazırlanan bir rapora göre İran, 2011 yılında merkezî hükümetin çökmesinin ardından Yemen'i yatırım için bir vekil pazar olarak görmüş ve Husiler stratejik konumları ve sahadaki elverişli koşullar nedeniyle İran için uygun bir ortak olarak ortaya çıkmıştır.⁹

2004'ten 2010'a kadar olan altı Sa'dah Savaşı sırasında Ali Abdullah Salih, İran'ın Husi isyancıları aktif olarak desteklediği yönündeki suçlamalarını yinelemiştir. Yalnızca zayıf kanıt-

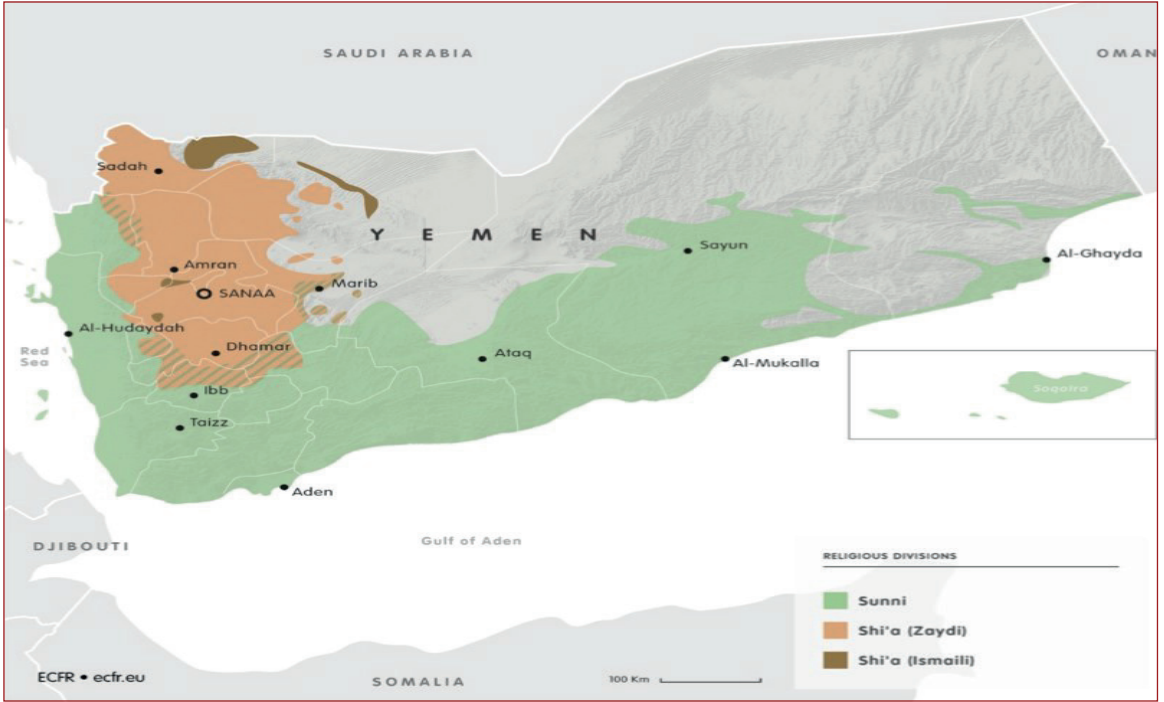
lara dayanan bu tür suçlamalar, Suudi Arabistan'ı Yemen silahlı kuvvetlerine mali destek ve hatta 2009'da doğrudan askerî müdahalede bulunması için motive ederken, Salih'in Husilere karşı savaşını desteklemesi için özellikle değerli olmuştur. Gerçekte, Husi hareketi, 2009'daki Suudi müdahalesinden önce İran'ın çok az ilgisini çekmiştir. Bu noktada İran'dan Yemen'e silah sevkiyatının sayısı artmış olabilir ancak buna dair kanıtlar sunulamamıştır. Husiler 2014'te Sana'a'yı ele geçirdikten sonra, İranlı temsilciler Husi hareketine daha açık bir şekilde yardım etmeye başlamıştır. 2020'de Sana'a'da birkaç düzine İranlı danışmanın varlığı bildirilmiş ve muhtemelen İran kaynaklarından Yemen'e düzenli olarak bazı gizli silah ve para sevkiyatı yapılmıştır. Uluslararası meşru Yemen hükümetinin emriyle Suudi Arabistan tarafından atılan binlerce bombayla karşılaştırıldığında, İran'ın katkısı nispeten küçük görünmektedir. 2004'te başlayan Husi ihtilafının tarihine bakıldığında açıkça görülen şey, Ali Abdullah Salih'in İran'ın Yemen'deki eylemleriyle ilgili suçlamalarının kendi kendini gerçekleştiren bir kehanet hâline dönüştüğüdür.

Sa'dah çatışması, Husilerin Salih rejimine karşı halk hareketine katıldığı 2011 yılındaki önemli ayaklanmalarla sona

⁹ Bayram Sinkaya, "Houthi – Iran relations: distant relatives turns brothers in arms", *Türkiye İran Araştırmaları Dergisi*, Vol.1(2), 2022.

ermiştir. Ancak Ortadoğu'daki 2011 halk ayaklanmaları genel olarak daha demokratik ve eşitlikçi bir yönetim talep ederken, Yemen'de ise protestocular başta Salih'in gitmesinden ziyade ciddi reformların yapılması talebinde bulunmuşlardır. Ancak, 18 Mart 2011'de Yemen'in başkenti Sana'a'da 50 göstericinin öldürüldüğü «Haysiyet Cuması» katliamı gerçekleşmiştir. Bu noktada Abdullah el-Ahmar ve Salih'in diğer eski müttefikleri bile protesto hareketine katılmıştır. Bu kaotik zamanlarda Sa'dah'da siya-

si bir boşluk ortaya çıkmıştır. Kardeşi Hüseyin el Husi'nin 2006 yılında öldürülmesinin ardından hareketin liderliğini devralan Abdulmelik el-Husi kendi valisini atamış ve vilayet Yemen'in merkezi hükümet kontrolünden resmen ayrılan ilk bölgesi olmuştur. Husiler Kasım 2011 tarihli Körfez İşbirliği Konseyi Anlaşması ile kurulan Abdurabbu Mansur Hadi yönetimindeki geçiş hükümetinin dışında kalmayı tercih ettiler. Ancak 2013 ve 2014 yıllarında Ulusal Diyalog Konferansı'na (UDK) katıldılar.¹⁰

¹⁰ Raiman el-Hamdani, Helen Lackner. "Talking to the Houthis: How Europeans can Promote Peace in Yemen" *European Council on Foreign Relations*, 2020.

ARAP HALK HAREKETLERİ SONRASI HUSİ-İRAN İLİŞKİLERİ

2011 yılında Tunus'ta başlayan ve hızla bölgeye yayılan "Arap Baharı" olarak adlandırılan halk ayaklanmalarının bir diğer durağı olan Yemen'de, Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'e yönelik protestoların ve muhalefetin genişlemesi ile birlikte, Salih'in yönetimi terk etmek zorunda kalacağı ve sonrasında ise küresel ve bölgesel aktörlerin de dâhil olduğu bir çatışma dönemine girilmiştir.¹¹ Bu süreçte Salih, Husilerin olası ayaklanmaları, Güney'deki bölünme arzusu ve El-Kaide'nin tüm ülkede kontrolü ele geçirme olasılığı konusunda uyarılarda bulunarak konumunu korumaya çalışsa da 3 Haziran 2011'de başkanlık sarayına yapılan bir saldırı sırasında yaralanmıştır. Körfez İşbirliği Konseyinin desteğiyle 23 Kasım 2011'de Riyad'da bir anlaşmaya varılarak, Salih görevini yardımcısına bırakmayı kabul etmiş ve geçici bir hükümet kurularak üç ay içinde başkanlık seçimlerinin yapılması konusunda uzlaşma sağlanmıştır. Buna göre 21 Şubat

2012'de cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılmış ve muhalefetin üzerinde anlaştığı Cumhurbaşkanı Yardımcısı Mansur Hadi cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir.¹²

Mansur Hadi'nin cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından Mart 2013'te Birleşmiş Milletler himayesinde Ulusal Diyalog Konferansı başlamıştır. Konferansa hükümet, Güney Ayrılıkçı Hareketi ve Husiler katılmıştır. Sonuç bildirgesinde Yemen'in karşı karşıya olduğu güvenlik sorunları, Sa'dah meselesi, güney muhalefetinin talepleri ve geçiş sürecinin tamamlanması için Hadi'nin görev süresinin bir yıl daha uzatılması da dâhil olmak üzere çözüm önerileri yer almıştır. Ancak en önemli öncelik olan ülkenin anayasasının oluşturulması, belirlenen son tarih olan Ocak 2014'e kadar tamamlanamamıştır. Dolayısıyla Hadi'nin görev süresinin uzatılması Yemen'de istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmamıştır. Gerekli reformların ya-

¹¹ Bilal Fawzi Salloukh. "The Arab Uprisings and the Geopolitics of the Middle East.", *The International Spectator* 48, Vol. 1, 2013.

¹² Emile Hokayem and David Butterworth Roberts. "The War in Yemen." *Survival* 58, Vol.2, 2016.; Maria-Louise Clausen. "Understanding the Crisis in Yemen: Evaluating Competing Narratives." *The International Spectator* 50, Vol. 3, 2015.

pılmaması nedeniyle muhalif lider Abdulmelik El-Husi Sana'a'da önemli bir nüfuz kazanmaya başlamıştır. 29 Ağustos 2014'e gelindiğinde hükümet Husilerin geçiş sürecinin risk altında olduğuna dair uyarılarını yinelemiş ve 2 Eylül'de Husilerin de dâhil olduğu yeni bir hükümet kurulmuştur. Ancak Husiler hükümetin önerisini reddetmiştir.¹³

Hadi'nin cumhurbaşkanlığını üstlenmesinin ardından Sana'a'nın kuzeyindeki bazı yerleşim yerlerinin kontrolünü ele geçiren Husiler etki alanlarını giderek genişletmiştir. Ocak 2015'e gelindiğinde Husiler, eski Cumhurbaşkanı Salih yanlılarıyla birlikte Sana'a'daki Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nı kuşatmış ve Hadi'yi istifaya zorlamıştır. Hadi 21 Şubat'ta kuşatma altındaki başkanlık sarayından ülkenin güneyindeki Aden'e geçmiş ve burada istifasını geri çekerek Aden'i Yemen'in geçici başkenti ilan etmiştir. Husilerin Sana'a'yı ele geçirmesi Yemen iç savaşında bir dönüm noktası olmuştur. Yemen'de siyasi kriz devam ederken 25 Mart 2015 tarihinde Yemen Cumhurbaşkanı Hadi, ülkedeki Husi işgaline karşı dış müdahale çağrısında bulunmuştur.¹⁴ 26 Mart'ta Cumhurbaşkanı Hadi'nin yardım çağrısına cevaben Suudi Arabistan öncülüğünde uluslararası bir koalisyon kurulmuştur. Koalisyona Bahreyn, Mısır, Ürdün, Kuveyt, Fas, Katar, Sudan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) katılmıştır. Koalisyon 2018 yılına gelindiğinde Eritre ve Pakistan'ı da kapsayacak şekilde genişlemiştir. Koalisyonun temel amacı "Kararlılık Fırtınası Operasyonu" kapsamında Husilerin kontrolü altındaki stratejik noktalara hava saldırıları düzenlemektir. ABD, Avrupa ülkeleri ve Türkiye gibi ülkelerden destek alan operasyon, İran'ın

ülkeye yönelik tehditkâr olmayan tutumu ve Hürmüz Boğazı'nın paylaşımı nedeniyle Umman tarafından desteklenmemiştir. Operasyon, Rusya ve Çin'in veto tehditleri ve Husilerin daha fazla ilerlemesini önleme ihtiyacı nedeniyle BM Güvenlik Konseyi'nde önceden tartışılmadan uygulandı. Sonuç olarak operasyon, İran'ın bölgesel nüfuzunu sınırlandırmaya yönelik önemli bir müdahale olarak değerlendirilmiştir.¹⁵

İran destekli Husi milisler, 14 Eylül 2019'da Suudi Arabistan'ın en büyük petrol üretim tesisleri olan Aramco'ya saldırı düzenledi. Saldırılarda çok sayıda füze ve silahlı insansız hava aracı (SİHA) kullanıldı. Husilerin Askerî Sözcüsü Yahya Seri düzenlediği basın toplantısında, Yemen'in başkent Sana'a'ya yönelik büyük bir askerî saldırıyı püskürttüklerini ve başkent in doğusundaki Nehm semtine bağlı tüm bölgelerde kontrolü sağladıklarını açıkladı. Seri, kendilerine yönelik saldırılara püskürttüklerini belirterek Suudi Arabistan'ın güneyindeki Cazan kentinde bulunan Aramco petrol tesislerini, Ebha ve Cizan'daki havaalanlarını, Hamis Muşayt'taki bir üssü ve ülkedeki bazı "hassas" noktaları hedef aldıklarını söyledi.¹⁶ Suudi petrol tesisleri Aramco'ya yönelik İHA'larla düzenlenen eşi görülmemiş büyüklükteki saldırı Husilerin kapasitesini ve İran'ın verdiği desteğin boyutlarını da gözler önüne sermiş oldu. Birleşik Arap Emirlikleri'nin İngilizce yayın organı The National, ABD ve Suudi Arabistan'ın saldırının İran tarafından organize edildiğini, saldırıların İran topraklarından yapıldığını ve dronlara ek olarak seyir füzelerinin de kullanıldığını yazdı. Tahran yönetimi saldırıyla ilişkisi olduğuna dair iddiaları reddetti ancak ba-

¹³ Rene Popp, "War in Yemen: Revolution and Saudi Intervention", *Center for Security Studies (CSS)*, ETH Zurich, 2015.

¹⁴ Süleyman Elik ve Meysune Yaşar, "Uluslararası İlişkilerde Dış Politika ve Milli Kimlik Bağlantıları: Fars Şii Jeopolitiği'nin İmkânları ve Çıkmazları", *TYB Akademi*, Eylül 2016.

¹⁵ Roby C. Shields, "The Saudi Air War in Yemen: A Case for Coercive Success through Battlefield Denial." *Journal of Strategic Studies* 41, Vol. 6, 2018.

¹⁶ "İran'ın desteklediği Yemen'deki Husiler, Saudi Aramco şirketini füzelerle vurdu", *Euronews*, 29 Ocak 2020.

ğimsız BM uzmanlarının Dünya Örgütü Güvenlik Konseyi Yemen Yaptırımları Komitesine sunduğu bir raporda, saldırının Husiler tarafından yapılmadığı tespit edildi. İran bağlantısı olduğunu iddia etti.

Uluslararası silah ambargosuna rağmen İran'dan Husilere bilgi aktarımı ve askerî yardım gönderildiği artık bilinmektedir. Husilerin Suudi Arabistan'ı ve diğer Körfez ülkelerini tehdit etme yeteneğinin arkasında İran desteği vardır. Birleşmiş Milletlere göre Husiler tüfekler, roket güdümlü el bombası fırlatıcıları, tanksavar güdümlü füzeler ve daha sofistike seyirfüze sistemlerini İran'dan edindiler. Bu silahlardan bazıları İran'da üretilmiştir. 25 Mayıs 2018'de ABD Hazine Bakanlığı Yabancı Varlıklar Kontrol Dairesi (OFAC) balistik füzelerin temini ile ilgili beş İranlıyı belirlemiştir.¹⁷ BM Yemen Uzmanlar Paneli Ocak 2019'da insansız hava araçlarının Husilere arzının izini sürmüş ve İranlı kişi ve kuruluşları tespit etmiştir.¹⁸ İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Abbas Musevi, Husilerin başlattığı askerî operasyonu "meşru müdafaa" olarak gördüklerini belirterek, desteklediklerini söylemiştir. Tahran'da Dışişleri Bakanlığında düzenlediği basın toplantısında, Husilerin başlattığı askerî operasyonun İran açısın-

dan "meşru müdafaa" olduğunu ve söz konusu operasyonu desteklediklerini ifade eden Musevi, "Yemenliler saldırı altında, dolayısıyla buna karşılık cevap vermeleri çok normal. İran bu konuda manevi ve siyasi desteğini vermiştir" ifadelerini kullanmıştır.¹⁹ Ancak İran hiçbir zaman Husilere verdiği askerî ve lojistik desteği kabul etmemiştir.

Husilerin İran'a ne ölçüde güvendiğine dair tartışmalara rağmen, uzmanlar arasında İran'ın zaman içinde gruba desteğini kademeli olarak artırdığı konusunda genel bir fikir birliği vardır. Son dönemde yapılan çalışmalar İran'ın Husilere verdiği desteği nasıl arttırdığına dair detaylı analizler sunmakta, diplomatik tanıma ve gelişmiş silah ve insansız hava aracı üretimi için teknik destek sağlamayı da buna dâhil etmektedir. Lübnan Hizbullahı üyelerinin Yemen'de bulunduğu ve Husilere askerî eğitim verdiği bildirilmektedir. Hizbullah'ın güçlü muhaliflere karşı şiddetli tartışmalarda uzun süredir devam eden deneyimi Yemen'de devreye girmiş ve Husilere savaşta avantaj sağlamıştır. Husiler gibi yerel bir milis gücünü şiddetli ve kalıcı bir savaş gücüne dönüştürmüştür. Sonuç olarak, Husiler başkent Sana'a'da ve ülkenin kuzeyindeki ve doğusundaki

Uluslararası silah ambargosuna rağmen İran'dan Husilere bilgi aktarımı ve askerî yardım gönderildiği artık bilinmektedir.

¹⁷ Jeremy M. Sharp. "Yemen: Civil War and Regional Intervention." In Key Congressional Reports for September 2019, edited by Bernadette K. Johnson, 73-79. Congressional Research Service, 2020.

¹⁸ Age.

¹⁹ "İran'dan Yemen'deki Husilerin operasyonuna destek", *Anadolu Ajansı*, 30 Eylül 2019.

Sa'dah, el-Beyda, el-Cevf, Haccah ve Amran gibi bir dizi şehir üzerinde hâkimiyet kurmaya devam etmektedir. Hudeyde ve Taiz'in kilit stratejik limanlarını kontrol etmektedirler. Hu-

silerin, Suudi Arabistan ile arka kapı görüşmelerinde pazarlık manivelası olarak bölgesel kazanımlarının yanı sıra askerî yeteneklerini kullandıkları bildirilmektedir.

RİYAD VE ABU DABI'NİN YEMEN'DEKİ HEDEFLERİ

Riyad, Husilerin Yemen'deki kontrolünü kabul etmenin, güney sınırında düşman bir komşu oluşturmanın ve Tahran ile uzun süredir devam eden bölgesel rekabetinde bir yenilgi anlamına gelmesi nedeniyle koalisyona en büyük desteği sağlamıştır. Suudi Arabistan'ın Yemen sorunuyla ilgilenmesinin sebebi, bölgede İran'ı engellemek ya da "Şii Hilali"nin önüne geçmek olarak değerlendirilse de asıl nedeni jeopolitik hesaplardır. Arap Denizi'ne açılmak, Riyad için her zaman stratejik önemini korumuştur. Bu nedenle, Riyad Aden Körfezi'nde önemli bir inisiyatif yakalayarak Kızıldeniz-Arap Denizi güzergâhında önemli bir aktör olmayı hedeflemiştir. Bu amaçla Suudi Arabistan ile doğrudan sınırı olan Yemen'in tamamını kontrol etmek hedeflenmiştir.²⁰ Ancak Suudi Arabistan'ın gelirlerini sert bir şekilde etkileyen dünya petrol fiyatlarındaki düşüş (daha sonra Ukrayna savaşıyla bu durum değişmiş-

tir) ve Husi hareketinin Suudi koalisyona karşı son dönemdeki askerî başarıları, Riyad'ı Yemen'de uzun süren savaştan diplomatik bir çıkış yolu aramaya zorlamıştır.

Yemen konusunda uzun süren savaşın ardından jeopolitik hedeflerine ulaşamayan Suudi Arabistan'ın geleceğini de şekillendirecek en önemli meselelerin enerjiyle ilgili konular olacağı değerlendirilmeleri yapılmaktadır. Bu nedenle son dönemde özellikle Suudi Arabistan'ın etkin olmaya çalıştığı bölgelere bakıldığında, Yemen'in doğusunda hâkimiyet kurmaya çalıştığı görülmektedir. Suudi Arabistan'ın özellikle Hadramut ve Vadi Hadramut gibi doğu bölgesinde kuzeyden güney sahiline kadar büyük bir askerî hâkimiyet peşinde olduğu anlaşılmaktadır.²¹ Suudi Arabistan'da bulunan petrol yataklarının Yemen'in Hadramut bölgesine yakın bir konumda yer aldığı bilinmek-

²⁰ Mehmet Seyfettin Erol, "Yemen krizi yeni jeopolitik depremlere yol açabilir", *Anadolu Ajansı*, 8 Kasım 2019; Katzman, K., Iran's foreign policy. In *Iranian Foreign Policy: Context, Regional Analyses and U.S. Interests.*, 2016; Salamey, I., & Othman, Z., *Shia Revival and Welayat AL-Faqih in the Making of Iranian Foreign Policy, Politics, Religion & Ideology*, 2011.

²¹ Riad Domazeti, "Yemen Krizi: Stratejik hesapların girdabında 8. Yıl", *Anadolu Ajansı*, 15 Şubat 2019; Popp, R. War in Yemen: Revolution and Saudi Intervention. *Center for Security Studies (CSS), ETH Zurich*, 2015.

tedir. Yemen'in bu petrolü çıkararak ülkenin normalleşmesi sonrası Suudi Arabistan'daki petrol kaynaklarının azalacağı tahmin edilmektedir. İstikrarlı ve güçlü bir siyasi yapıya sahip Yemen'in bu kaynakları kullanması, sınırın öte yakasındaki petrol verimliliğinin azalmasına neden olacağından, Suudi Arabistan ekonomisini dolaylı olarak tehdit edecektir. Bu nedenle Suudi Arabistan, Yemen devletini ya kontrol altına almaya ya da Yemen'in doğu bölgelerini doğrudan etki alanı altına almaya çalışmaktadır. Enerji açısından, Suudi Arabistan'ın Yemen ile ikinci önemli meselesi, Suudi Arabistan'dan başlayarak Yemen üzerinden (kuzey-güney koridoru) Hint Okyanusu'na açılan bir petrol boru hattı inşa etme olasılığıdır. Bu durumda Suudi Arabistan enerji kaynaklarının Basra ve Aden Körfezlerine bağımlılığı azalacak ve enerji güvenliği artacaktır. Bu nedenle, askerî faaliyetlerinin yanı sıra Suudi Arabistan'ın kültür, kalkınma ve imar çalışmaları da bu bölgede yoğunlaşmaktadır.²²

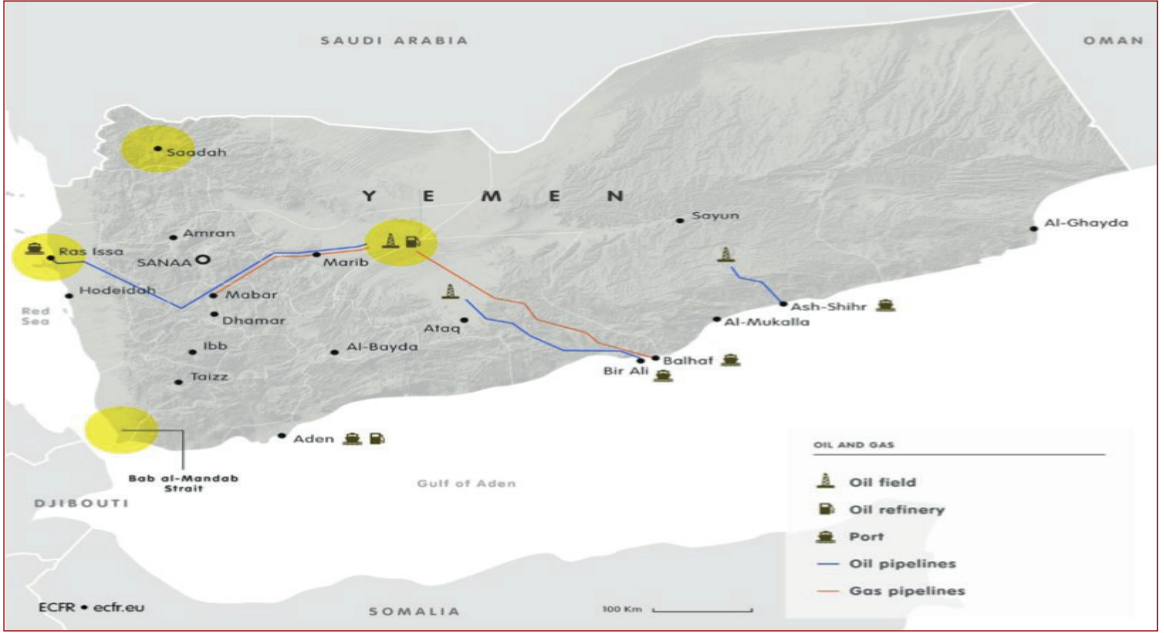
Suudi Arabistan'ın Vizyon 2030 planı, petrole bağımlı ekonomiyi turizm ve yabancı yatırım çekerek çeşitlendirmeyi, ülkeyi küresel iş ve kültür merkezi hâline getirmeyi amaçlamaktadır. Bölgesel gerilimlerin yatıştırılması bu vizyonun merkezinde yer alırken, aynı zamanda Suudi Arabistan'ı ABD'ye daha az bağımlı hâle getirme arzusundan da kaynaklanmaktadır. Bunu başarmak için Riyad, petrol çıkarma, nakliye ve satışlarının kesintiye uğramamasını ve ülkenin uzun vadeli doğrudan yabancı yatırım için güvenli bir yer olarak görülmesini sağlamayı en üst düzey güvenlik meselesi olarak algılamaktadır. Dolayısıyla her ikisi de İran destekli Husiler tarafından kolayca baltalanabilir. Ayrıca, ekonomik zorluklar, Suudi Arabistan'ın Yemen politikasını zora sokmaktadır. Bu koşullarda, Yemen'e para harcamak ve orduyu kaybedilen bir savaşa gönder-

mek, boşa çaba olarak değerlendirilmektedir. Wilson düşünce kuruluşu, Yemen'deki hava, kara ve deniz operasyonlarının maliyetinin koalisyona günde 200 milyon dolara mal olabileceğini tahmin etmektedir. Ottawa Üniversitesinden Thomas Juneau, "Suudiler Yemen'deki müdahalelerinin maliyetlerini düşürmek istiyorlar. Bir askerî operasyonun mevcut finansal maliyetlerinin bugün kabul edilemez olduğu onlar için açık" demektedir. Ancak, Yemen'deki kara savaşının ötesinde Husiler, Suudi Arabistan şehir merkezlerine roket ve insansız hava aracı (İHA) saldırısı düzenlemekte ve enerji altyapısına aralıklı olarak füze fırlatmaya devam etmektedir.

14 Eylül 2019'da Suudi Arabistan'ın Abkayk ve Hureys petrol sahalarına yönelik sofistike hava saldırılarının ardından Husiler, Suudi Arabistan'a yönelik füze ve İHA saldırılarını askıya aldıklarını açıklamıştır. Eylül 2019 ile Ocak 2020 arasında, iki ülke arasındaki çatışmayı hafifletmeyi amaçlayan görüşmeler Suudi liderliğindeki koalisyon ile Husiler arasında hızlanmış ve onlarca mahkûm değişimi ve Sana'a'dan tıbbi tahliye uçuşları gibi pek çok güven artırıcı adımlar eşlik etmiştir. 2020 Ocak ayının sonlarına doğru Husiler Suudi Arabistan'a karşı İHA ve füze saldırılarına yeniden başlamıştır. Husilerin kullandığı Suudi Arabistan'a yönelik balistik füze saldırılarının İran'ın Kıyam füzesine benzediği ortaya konmuştur. 4 Şubat 2020'de USS Normandiya Umman Denizi'nde devriye gezerken küçük bir Arap yelkenlisi yakalamış ve Yemen'e teslim edilmek üzere saklanmış silahlar ele geçirmiştir. Hâlen (2023) ABD, İngiliz ve Fransız filoları tarafından bu tip silah sevkiyatları ele geçirilmeye devam etmektedir.

Yemen'de BM'nin arabuluculuğu ile 2 Nisan 2022 tarihinde ateşkes ilan edilmiştir.

²² Riad Domazeti, "Yemen Krizi: Stratejik hesapların girdabında 8. Yıl", *Anadolu Ajansı*, 15 Şubat 2019. Shield, R. The Saudi air war in Yemen: A case for coercive success through battlefield denial. *Journal of Strategic Studies*, 2018.

Ateşkes bağlamında Yemen içerisinde ve sınır ötesinde herhangi bir saldırı yapılmayacağı, Husilerin kontrolündeki Hudeyde Limanı'na yakıt girişinin sağlanacağı, Sana'a Uluslararası Havalimanı'nda uçuşların sürdürülmesi taraflarca kabul edilmiştir. Söz konusu ateşkesin Yemen halkı için istikrarlı bir barış ortamı sunması umulmuş, daha kapsamlı bir barış anlaşmasına dönüştürülmesi hedeflenmişti. Ancak bu sağlanamamış; 2 Haziran ve 2 Ağustos tarihlerinde yenilenmiş olsa da 2 Ekim'den itibaren ateşkes sona ermiştir. 3 Ekim 2022'de Birleşmiş Milletler, Yemen'in savaşı taraflarının ülke çapında bir ateşkesi uzatmak için bir anlaşmaya varamadıklarını açıklamıştır. Henüz (15 Nisan 2023) taraflar arasında yeni bir ateşkes anlaşması imzalanamamıştır. Ancak 10 Mart 2023'te İran ile Suudi Arabistan arasında imzalanan anlaşma ile yeniden ateşkes görüşmeleri hız kazanmış, umutlar artmıştır. Yemen'in başkentinde önemli bir diplomatik hareketlilik yaşanmaktadır. Suudi ve Husi yetkililer iç savaşın başladığı 2014 yılından bu ya-

na ilk kez kamuoyu önünde bir araya gelmiştir. 9 Nisan'da (2023) Suudi Arabistan'ın Yemen Büyükelçisi Muhammed El Cabir, Ummanlı bir heyetin de katıldığı barış görüşmeleri öncesinde Sana'a'da Husilerin siyasi lideri Mehdi El Meşat ile el sıkışırken görüntülenmiştir.²³ Bu taraflar açısından bir dönüm noktasıdır. Yerel kaynaklara göre yeni bir ateşkes anlaşmasının ilan edilmesi an meselesidir.

Yemen krizinde Birleşik Arap Emirlikleri'nin rolü de önemlidir. BAE'nin Yemenli siyasi gruplarla ilişkisi, BAE'nin çıkarların kapsamına göre değişiklik göstermektedir. BAE'nin Yemen'deki hedefi, Yemen'de hâkimiyet kurarak ekonomik kazanım elde etmektir. Yemen üzerinde kontrolünü sağlamlaştırmak adına böl ve yönet prensibiyle hareket ederek Yemenli siyasi gruplarla ilişki kurmuştur. Bu prensibe dayanarak BAE, siyasi partiler ve gruplarla farklı şekillerde ilişki kurmuştur. Güney Geçiş Konseyi ile müttefik olurken, onların Müslüman Kardeşler'e olan düşmanlığını kullanarak İslami İslah Partisi'ni zayıflatmış ve soyutlamıştır. Ay-

²³ Rayhan Uddin, "Houthi set sights on international recognition as Yemen peace talks progress" *MEE*, 13 April 2023.

rica BAE, Husileri destekleyen İran ile de gizli bir ilişki sürdürmektedir. Husiler, Suudi Arabistan'a füze saldırıları düzenlediği bir dönemde BAE'nin büyük oranda bu füzelerin hedefi olmayışı buna kanıt olarak sunulmaktadır. Ayrıca BAE destekli Güney Geçiş Konseyi güçleri ile Suudi Arabistan'ın desteklediği hükümet güçleri arasındaki çeşitli anlaşmazlıklar, Suudi liderliğindeki Arap Koalisyon Güçleri ve BAE ortaklığının askerî performansında düşüşe sebep olmuştur. Bu nedenle, geri alınan toprakların bir kısmı kaybedilmiştir.²⁴ Suudi Arabistan'dan sonra BAE, koalisyonda en önemli askerî rolü oynamıştır ve Eritre, Fas, Pakistan, Katar, Suudi Arabistan ve Sudan tarafından tedarik edilen koalisyon savaşçılara yardım etmek için -çoğunlukla Yemen'in güneyinde- on bin kara birliğine katkıda bulunmuştur. Bununla birlikte BAE, Ağustos 2019'da Aden'i ele geçiren ayrılıkçı Güney Geçiş Konseyini (GGK) desteklediği zaman müttefikleriyle çatışmaya girmiştir. Kasım ayında Hadi ve GGK başkanı, savaş sonrası Yemen hükümetinde grupların gücü eşit olarak paylaşacağını onaylayan Riyad Anlaşması'nı imzalamıştır. Ayrılıkçılar, 2020'de birkaç ay boyunca anlaşmadan dönerek, kendi nüfuzları altındaki güney bölgelerinde özerklik ilan etmişlerdir. Temmuz ayında, hızlandırılmış Riyad Anlaşması kapsamında GGK temsilciliğine sahip yeni bir Yemen hükümeti kurulmasını kabul etmiştir.²⁵

BAE'nin birleşik bir Yemen fikri yerine hem stratejik bölgelerini ve geçişlerini hem de ileride turizme uygun olabilecek ekonomik alanlarını kontrol edebilecek kadar nüfuzla sahip olacağı ayrı bir yönetim ve parçalı bir Yemen hedeflediği açıktır.²⁶ RISS uzmanı Victoria Gorbatova Yemen çatışmasındaki kilit faktör-

rün, bir koalisyonun parçası olmasına rağmen farklı çıkarlar peşinde koşan Riyad ve Abu Dabi siyaseti olduğuna dikkat çekmektedir. Suudi Arabistan, güney sınırlarının güvenliğinden endişe duymaktadır ve bu nedenle Husilerin yenilgisine öncelik vermektedir. Stratejik Bab'ül Mendeb Boğazı üzerindeki kontrolü güvence altına alarak İran'ın bölgedeki etkisini azaltmak istemektedir. Oysaki BAE'nin stratejisi, güney vilayetlerinin kontrolünü ele geçirecek Yemen kıyısındaki konumunu sürekli olarak sağlamlaştırmayı hedeflemektedir. Riyad ve Abu Dabi'nin Yemen'de temelde farklı çıkarları ve ülkenin geleceğine dair farklı görüşleri politikalarına yansımaktadır.

Yemen krizinde önemli bir aktör olan Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen'in tüm liman kentleri ve sahil bölgeleri gibi Aden, Mukalla ve Muha dâhil olmak üzere stratejik öneme sahip noktaları ele geçirmiştir. BAE, Aden Körfezi'nde deniz trafiğine hâkim konumdadır ve ABD'nin de desteğiyle Yemen'de etkin bir rol oynamaktadır. BAE, son zamanlarda Sokotra Adası'nı ele geçirmiş ve adaya asker çıkarmıştır. Sokotra Adası, Hint Okyanusu'nda ticaret dolaşımının kontrolü açısından önemli bir bölgedir ve UNESCO tarafından korunan coğrafi ve doğal güzellikleriyle dünyanın en güzel yerlerinden biridir. BAE, uzun vadeli planlarında Sokotra Adası'nı federasyonun bir parçası olarak ilhak etmeyi hedeflemekte ve yerel kabilelerle de ilişkiler geliştirmektedir. Buna ek olarak, BAE'nin bin kilometre uzaklıktaki adaya sürekli asker takviyesi yaptığı ve UNESCO'nun koruması altındaki bölgeye ekonomik ve kültürel çalışmalar yürüttüğü bilinmektedir. BAE'nin asıl niyeti adayı tamamen ele geçirmek ve vatandaşlık hakları sağlamak

²⁴ Ehssan Alsharif ve Said İbicioğlu, "Yemen'deki savaşın 6'ncı yılında ülkenin geleceği hala belirsiz", *Anadolu Ajansı*, 6 Nisan 2020.

²⁵ Kali Robinson, "Yemen's Tragedy: War, Stalemate, and Suffering", *CFR*, 21 October 2022.

²⁶ Riad Domazeti, "Yemen'de özerklik ilanı, Çin ve Rusya'nın bölgeye etkisi", *Dünya Bülteni*, 6 Mayıs 2020.

gibi görünmektedir. BAE'nin Sokotra Adası'ndaki varlığı ve faaliyetleri, Halife bin Zayed Vakfı ve BAE Kızılayı gibi birçok kuruluş aracılığıyla gıda, insani yardım malzemeleri, sağlık ve eğitim hizmetleri gibi bir dizi faaliyet yürütmektedir. Bu çalışmalar, BAE'nin Sokotra Adası üzerindeki etkisini göstermektedir.²⁷

13 Ağustos 2020 tarihinde ABD öncülüğünde imzalanan normalleşme anlaşmalarına, İsrail ile BAE arasında, ayrılıkçı Güney Geçiş Konseyinin kontrolü altındaki Yemen adası Sokotra'da ortak bir istihbarat üssü kurulduğu yönündeki söylentiler eşlik etmiştir. BAE, Bahreyn ve İsrail arasındaki İbrahim Anlaşması, İsrail'in artık Abu Dabi'nin Yemen'den kaynaklanan tehditleri ortadan kaldırmasına yardımcı olacağına dair birçok düşüncüyü de beraberinde getirmiştir. Yemenli politikacılar, GGK'nin kontrolünde olan güneydeki Sokotra Adası'nın BAE ve İsrail'in istihbarat karakolu olacağından ciddi şekilde bahsetmektedir. Onlara göre, bölgede askerî ve keşif tesislerinin oluşturulması için malzeme ve teknik hazırlık tamamlandı. Yemen Temsilciler Meclisi (hükümet yanlısı parlamento) milletvekilleri, Sokotra'da bazı İsrail güçlerinin varlığının açıklığa kavuşturulması talebiyle Kabine'ye bir talep göndermişlerdir. İsrail'in Yemen'de ilgili bir taraf olma arzusu sınırlıdır.

İsrail'in, Birleşik Arap Emirlikleri ve muhtemelen Suudi Arabistan'ın gelecekte istihbarat toplama konusunda iş birliği yapması mümkündür. Geçmişte Netanyahu, Husilerin İsrail'e yönelik tehdidinin altını çizmişti. Bununla birlikte, Yemen'e askerî müdahale ve hatta Sokotra'da bir üs kurulması pek olası değil ve İsrail'in Sokotra'daki varlığıyla ilgili bilgiler, büyük ölçüde İran devlet medyasına veya Husilerle bağlantılı kaynaklardan servis edilmektedir.

BAE, Suudi Arabistan'ın güçlenmesini kendi çıkarlarına aykırı bulmaktadır. Ayrıca, BAE Suudi Arabistan'ı kendisine karşı bir tehdit olarak algılamaktadır. Bu yaklaşımı, BAE'nin ABD'deki büyükelçisi Yusuf el-Uteybe'nin sızdırılan e-postalarından birinde "BAE'nin karşısındaki en büyük ikinci tehdit" olarak bahsetmesi ortaya koymaktadır. Son dönemde Husilerin gerçekleştirdiği operasyonlar sırasında, İran'ın yanı sıra BAE'nin dolaylı tutumu ve desteği dikkat çekmektedir. BAE, Yemen'deki görevlerinin tamamlanması veya Husi güçlerini yenilgiye uğratma stratejisinin değişmesinden dolayı Yemen'de bulunan askerlerini 10 Şubat 2020'de geri çektiğini duyurmuştur. Analistler BAE'nin her ne kadar kuvvetlerini geri çekmiş olsa da sahada kendisi için savaşıyor ve çıkarlarını koruyan milisleri oldu-

BAE, Suudi Arabistan'ın güçlenmesini kendi çıkarlarına aykırı bulmaktadır.

²⁷ Riad Domazeti, " Yemen Krizi: Stratejik hesapların girdabında 8. yıl", *Anadolu Ajansı*, 15 Şubat 2019.

ğunu, böyle bir durumda gerçek anlamda bir çekilmeden söz edilemeyeceğini belirtmektedir. Bu politika, aslında BAE'nin Suudi Arabistan'a karşı gerçek niyetini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Suudi Arabistan ile BAE arasındaki ihtilafın sadece Yemen ile sınırlı olmadığını belirtmek gerekir. İki ülke arasında bir bölgesel hegemonya ve liderlik mücadelesi mevcuttur. BAE, Suudi Arabistan'ın "ağabeylik" rolünü reddetmekle kalmayıp Arap dünyasının yeni lideri olmak için de çaba harcamaktadır. BAE'nin, Körfez'den Kuzey Afrika'ya kadar uzanan ve Suriye dâhil tüm savaşlara müdahil olması da bu jeopolitik hırslardan kaynaklanmaktadır.²⁸ Basra Körfezi, on yıldan uzun bir süredir ağırlıklı olarak İran ve Suudi Arabistan arasındaki rekabete sahne olmuş, her iki devlet de bölgesel hâkimiyet için yarışmış ve bu rekabet çeşitli düzeylerde ortaya çıkmıştır. Ancak son yıllarda Birleşik Arap Emirlikleri'nin ve bazı küçük Körfez Arap komşularının giderek daha iddialı hale gelmesiyle birlikte bir değişim yaşanmaktadır. Bölgesel manzaradaki bu değişim 2011'den bu yana meydana gelen üç önemli olaydan etkilenmiştir. Bu olaylar arasında 2011'deki Arap Baharı, Başkan Barack Obama'nın ilan ettiği "Asya'ya Dönüş" stratejisi ve 2015'te İran ile yapılan nükleer anlaşma yer almaktadır. Bu gelişmeler BAE'nin artan iddiasına katkıda bulunan hem fırsatlar hem de zorluklar sunmuştur. Sonuç olarak Abu Dabi bu değişimde önemli bir aktör olarak ortaya çıkmıştır.²⁹

Yemen dosyasında BAE-Suudi Arabistan ayrışması çok daha önceden başlamıştır. BAE'nin Ulusal Güvenlik Danışmanı Tahnun bin Zayed el-Nahyan'ın Ekim 2019'da Tahran'a yaptığı ziyaret ile BAE, kendisini füze ve insan-sız hava araçlarından korumak için Yemen'deki müttefiklerine rağmen İran ile uzlaşma arayışına girmiştir.³⁰ Ancak bu ziyaret, Suudi Arabistan'ın BAE'ye yönelik tepkisine neden olmuştur. Suudi Arabistan'ın, İran'la ilişkilerinin oldukça gergin bir süreçten geçtiği bir dönemde BAE'nin Tahran'ı ziyaret etmesi, Suudi Arabistan'ın İran'la olan çatışmasında BAE'nin ihaneti şeklinde yorumlanmıştır.³¹ Bu da BAE-Suudi Arabistan ilişkilerinin zayıflamasına ve Yemen savaşındaki iş birliklerinin azalmasına yol açmıştır. Ziyaretin ardından İran ile normalleşme adımları atan BAE'nin, Suudi Arabistan ile olan iş birliği de sorunlu bir sürece girmiştir. İran ve BAE, Aralık 2021'de BAE'nin Ulusal Güvenlik Danışmanı Şeyh Tahnun bin Zayed el-Nahyan'ın Tahran'a yaptığı ikinci ziyaretin ardından siyasi, ekonomik ve diplomatik ilişkilerini yeniden başlatmıştır.³² Daha sonra Eylül 2022'de BAE'nin İran Büyükelçisi Seyf Muhammed Ubeyd el-Zaabi Tahran'a dönmüştür.³³ Dikkat çekici bir nokta, İran-Suudi Arabistan arasında diplomatik ilişkileri yeniden başlatma anlaşması imzalandıktan sonra İran Millî Güvenlik Yüksek Konseyi (MGYK) Genel Sekreteri Ali Şemhani'nin 16 Mart 2023 tarihinde resmî bir ziyaret için Abu Dabi'ye giderek Birleşik Arap Emirlikleri Devlet Başkanı Şeyh Muhammed bin Zayed el-Nahyan ile görüşmesidir. Bu zi-

²⁸ Mehmet Seyfettin Erol, "Yemen krizi yeni jeopolitik depremlere yol açabilir", *Anadolu Ajansı*, 8 Kasım 2019.; Paul Salisbury, "Yemen and the Saudi - Iranian 'Cold War'. *Middle East and North Africa Programme*. 2015. Kenneth Katzman, Iran's foreign policy. In *Iranian Foreign Policy: Context, Regional Analyses and U.S. Interests*. 2016.

²⁹ Dina Esfandiary, *New Order of Gulf*, I.B.Tauris, 2023.

³⁰ Salisbury, Peter. "Saudi-UAE Tensions and Their Implications for Yemen." *The Soufan Center*, 10 January 2022.

³¹ Bremmer, Ian. "How the UAE's outreach to Iran is complicating Saudi Arabia's strategy." *TIME*, 13 December 2021.

³² "UAE national security advisor meets with Iran's Rouhani in Tehran", *Al Jazeera*, 6 December 2021.

³³ "UAE ambassador returns to Iran, first since 2016", *Reuters*, 28 September 2022.

yaretin ardından İran Dışışleri Bakan Yardımcısı Ali Bakıri Keni, ülkenin yakın zamanda BAE'ye büyükelçisini göndereceğini duyurmuştur. İran 7 yılın ardından 5 Nisan 2023'te BAE'ye büyükelçi atamıştır. İran resmî haber ajansı IRNA'ya göre, Dışışleri Bakanlığı Abu Dabi Büyü-

kelçisi olarak Rıza Amiri'yi görevlendirmiştir.³⁴ Dolayısıyla İran Yemen meselesinde BAE'yi de önemli bir aktör olarak denklemin dışında tutmamaktadır. Muhtemeldir ki Riyad ile Abu Dabi arasındaki ihtilafları kullanarak Tahran, belli kazanımlar sağlayacaktır.

³⁴ "سفیر جدید ایران در امارات منصوب شد", *IRNA*, 5 Nisan 2023.

HUSİ-İRAN İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ

Yemen'deki mevcut durumda İran dış politikası için yeni fırsatlar ortaya çıkmıştır. Bu fırsatlar üç genel boyutta değerlendirilebilir: İç Boyut: Yemen'de 25 milyonluk nüfusun yaklaşık üçte birini oluşturan Zeydî Şiiilerin toplum içindeki varlığı, İran'ın ulusal çıkarları açısından en önemli fırsatlardan biridir. Son koşullar ve gelişmeler de Yemen'deki en büyük azınlık olan bu grubun konumunun bu ülkedeki gelecekteki siyasi denklemlerde daha da öne çıkacağına işaret etmektedir. Dolayısıyla Zeydîlerin ülkenin güç yapısına katılımı ve varlığı İran'a Yemen'de önemli bir nüfuz sağlayabilir. Bölgesel bir perspektiften bakıldığında, Tahran'ın Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki konumunun giderek güçlenmesi mümkündür. Suudi Vahabilerin Yemenli Şiiiler üzerindeki her türlü baskısı, onların Tahran'a daha fazla yaklaşmasına ve meyletmesine yol açmaktadır. Husiler, özellikle Yemenli Şafiilerin sayısı Zeydî Şiiilerden daha fazla olduğu için hükûmete demokratik katılımdan yanadır. Dolayısıyla Husilerin temel talebi olan demokratik bir

hükûmetin kurulması, Irak örneğinde olduğu gibi, İran'ın bölgesel bağlamdaki çıkarlarıyla ilişkilendirilebilir ve karşılıklı çıkarları güçlendirebilir. Sonuç olarak İran, Basra Körfezi'nin güneyinde yarattığı bu sosyal sermayeyi uygun taktiklerle ve dinamik bir dış politika benimsyerek kullanabilir ancak mevcut koşullarda İran'ın diğer uluslararası güçlere kıyasla etkisi sınırlıdır. Uluslararası boyutta bakıldığında ise; Husi hareketinin genişlemesi ve dünyanın en önemli enerji nakil yollarından biri ve Süveyş Kanalı'ndaki hayati bir nakliye arteri olan Bab'ül Mendep Boğazı'nda Şii hakimiyeti ve El Hudeyde limanı üzerinde daha fazla kontrol, İran'ın müttefiklerinin bölgesel hegemonyasını güçlendirebilir ve Süveyş Kanalı ve Basra Körfezi'ndeki deniz trafiğini kontrolleri altına alabilir. Bu, İran'ın bölgede artan etkisinden endişe duyan bölgesel ve uluslararası aktörler için uyarıcı bir görünümdür. Tahran'ın Bab'ül Mendep Boğazı üzerindeki kontrolü, İran'ın bölgedeki ilişkilerini kendi çıkarları doğrultusunda yeniden çizmesi anlamına gelecektir.³⁵

³⁵ Seyyid Muhammed Sedat, "روابط ایران و یمن؛ چالش‌ها و فرصت‌ها", Iran Diplomacy, 19 Mart 2015.

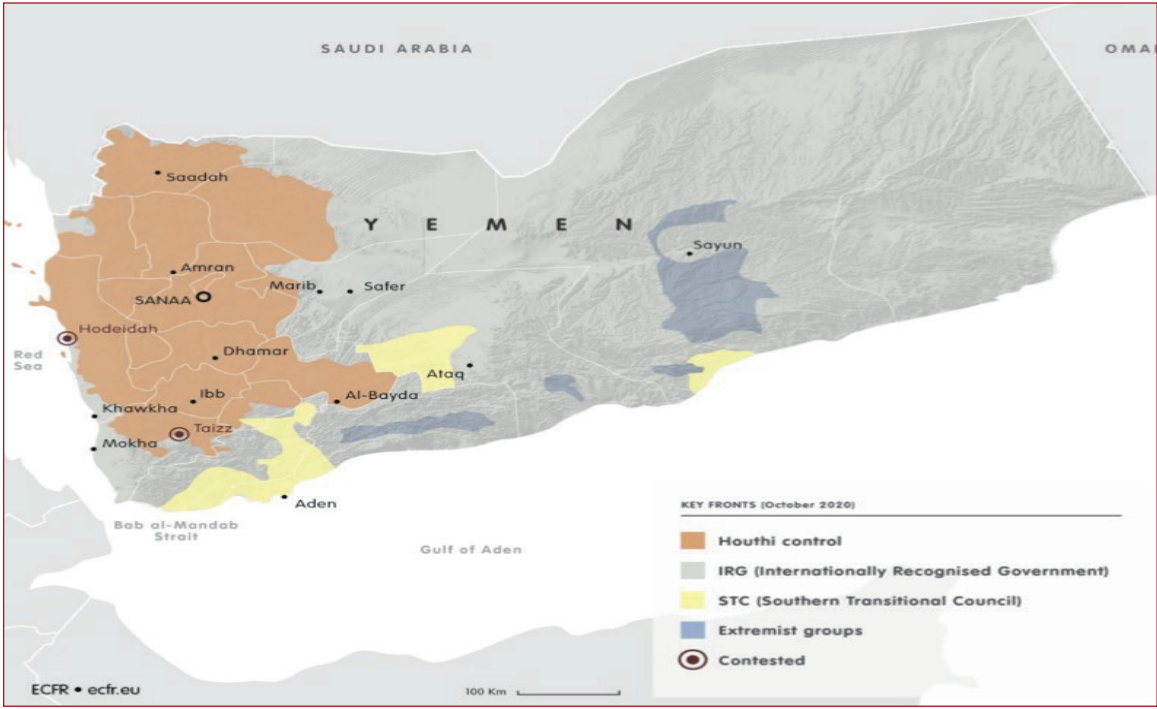
İran-Husi ilişkisi ideolojik inançtan ziyade ortak çıkar ve hedeflere dayanmaktadır.

İran-Husi ilişkisi ideoloji ya da inançtan ziyade ortak çıkar ve hedeflere dayanmaktadır. İran'ın Yemen'deki ana hedefi de bölgesel olarak aynıdır: Suudi Arabistan ve ABD'yi siyasi, ekonomik ve askerî olarak karşı karşıya getirmek ve zayıflatmaktır. Başlangıçta İran'ın Yemen'e müdahil olmasının temel nedenlerinden biri Suudilerin dikkatini ve kaynaklarını Suriye'deki çatışmadan başka yöne çekmekti. İran için Esad ailesiyle uzun süredir devam eden ittifakını sürdürmek, stratejik açıdan Yemen'de bir yer edinmekten çok daha önemliydi. O zamandan beri İran'ın Yemen'deki yatırımları artmıştır. Donald Trump döneminde İran, ABD'nin maksimum baskı kampanyasına maruz kaldı ve Suudi Arabistan'ın Trump yönetimine verdiği desteğe karşılık olarak Yemen'deki angajmanını derinleştirdi. Ancak geline noktada İran'ın Yemen'deki hedeflerinin büyüdüğünü söylemek mümkündür.

Husilerin bugüne kadar Yemen'de elde ettiği askerî kazanımlar, siyasi nüfuzlarının ve askerî güçlerinin yakın zamanda zayıflamayacağını göstermektedir. Muhtemelen ülkenin Zeydî bölgelerinin yanı sıra şu anda kontrolleri altında olan Şafi bölgelerinin çoğunda uzun vadeli kontrolü ellerinde tutacaklardır. Bu da yaklaşık 20 milyon Yemenlinin Husi yönetimi altında yaşamaya devam edeceği anla-

mına gelmektedir.³⁶ Husiler, Yemen'deki iktidarlarını güçlendirdiği sürece İran'ın Suudi Arabistan'ı zayıflatma planına katılmaya devam edeceklerdir. Ancak Husiler İran'ın vekilleri olmaktan ziyade, her iki tarafın da yararına olan ortak bir askerî projenin eşit ortağı olmayı isteyeceklerdir. Zira Husiler her şeyden önce ülke içi hedefler peşinde koşan Yemenli aktörlerdir. Bu nedenle İran'ın Husilerin davranışlarını tamamen yönlendirebileceğini varsaymak doğru olmayacaktır. Tarihsel olarak Husiler, İran ve düşmanları arasındaki daha geniş bölgesel rekabete daha az ilgi göstererek Yemen meselelerine odaklanmıştır. Suudiler, Husiler ile sürdürülebilir bir ateşkes sağlayabilirlerse İran'ın bölgesel güç olmasından ve mezhepsel ayrılıklar üzerindeki etkisinden rahatsızlık duyan ülkeler, özellikle İran'ın Yemen'deki Husiler üzerindeki etkisini kırmak ve Yemen iç savaşının ötesinde, bölgesel dengeler ve İran'ın nüfuzunu kısıtlama çabalarıyla ilgili daha geniş bir stratejik rekabetin parçası olarak Husiler ile ilişkilerini geliştirebilirler. Bu da Husi-İran ilişkilerini farklılaştırma potansiyeline sahiptir. Ancak Husi hareketini Salih'in kaçışından bu yana sert çizgidekiler ve savaş yanlısı askerî figürlerin yönlendirmektedirler. İç güvenliğin sert güçle sağlandığı ve temel gündemin savaş cephesi olduğu görülmektedir. Ancak Husiler, iyi

³⁶ Raiman el-Hamdani, Helen Lackner. "Talking to the Houthis: How Europeans can Promote Peace in Yemen" *European Council on Foreign Relations*, 2020.

bir savaş gücü olsa da etkili bir iktidar partisine dönüşemezlerse sürdürülebilir ve istikrarlı bir yönetim kurmaları zor olacaktır. Böyle bir değişiklik olmadıkça İran, Husiler ile büyük ölçüde "sponsor-vekil" odaklı bir ilişki sürdürmeye devam edecektir.

Alternatif olarak, eğer Husiler, yönetici ve siyasi bir güç olarak kendilerini kanıtlayabilirlerse o zaman İran, Husileri etkili bir müttefik olarak görmeye başlayabilir. Tahran'ın Riyad ile soğuk savaşı sürerken, Husiler, İran'ın bölgesel stratejisinde kritik bir araç olabilir, Yemen politikasını şekillendirmeye ve kuzey komşularına karşı geri çekilmeye yardımcı olabilir. Lübnan Hizbullahı gibi Husiler de İran'ın en büyük rakiplerine karşı belirleyici bir siyasi ve askerî güç hâline gelebilirler. Bu ihtimal iç savaşın başlangıcından bu yana önemli ölçüde artmıştır. Husilere benzer şekilde Hizbullah da başlangıçta bir İran uzantısı olarak

görülürken, daha sonraları büyük ölçüde Lübnan'da gücünü arttırmıştır. 1980'lerin başında Hizbullah, bugün olduğu gibi sosyal, politik ve askerî bir güç hâline geleceğini hayal bile edemezdi. Hizbullah evrimleştikçe milis kökenlerinin ötesinde daha sofistike bir siyasi güce dönüşmüştür. Hizbullah'ın dönüşümü yıllar sürmüştür. Husiler, İran ile gerçek bir ortak hâline gelmek istiyorlarsa Yemen siyasi hayatında Hizbullah'ın Lübnan siyasi hayatında oynadığı rolü oynaması gerekmektedir, hatta bunun ötesine geçmesi bile gerekebilir.³⁷ Husiler, meşru bir siyasi aktör olarak tanınmadıkça Yemen'deki siyasi hayatta gerçek bir güç olamazlar.

İran, Suudi Arabistan'ı bölgedeki başlıca rakibi olarak gördüğü için Yemen'de Husileri tamamen göz ardı etmesi mümkün değildir. İran, Yemen'deki etkisini korumak için Husiler ile ilişkilerini sürdürmek isteyecektir ancak

³⁷ Travor Johnston, "Could the Houthis Be the Next Hizballah?", *Rand Corporation*, 2020.

İran'ın, Husilerin İran'ın düşmanlarına karşı savaşmaması durumunda onlarla olan ilişkisine daha az ilgi duyması muhtemeldir. Ancak, İran'ın için Husilerin Hizbullah'a dönüşeceği umudunun henüz gerçekleşmesi muhtemel değildir. Eğer herhangi bir vekilin böyle bir potansiyele sahip olması mümkünse bunun Irak'ta olduğu düşünülmektedir. Burada bazı Haşdi Şabi liderleri Tahran ile daha güçlü ve kalıcı bağlarını sürdürürken ve bağlılıklarını zaten Suriye'de Hizbullah ile birlikte savaşarak göstermiştir. Sonuçta, Husiler İran'ın bir

ürünü değildir. İran'ın diğer vekillerinin aksine İran'ın bölgesel stratejisini destekleme konusunda çok daha az ilgi göstermektedirler.³⁸ Yemen'deki yerel dinamiklerin ötesinde, İran'ın Husilere yönelik yaklaşımı da belirleyici olacaktır. İran'ın onları gerçek bir politik partner hâline dönüştürmek için diplomatik ve siyasi destek sağlamaya odaklanması, Husilerin uluslararası toplumda meşruiyet kazanması ve Yemen siyasetinde gerçek bir güç hâline gelmesi açısından kritik olacaktır.³⁹

³⁸ Age.

³⁹ Age.

SONUÇ

İran, 1979 İslam Devrimi'nden bu yana, bölgesel nüfuzunu arttırmak için birçok farklı strateji uygulamaktadır. Bu stratejiler arasında, bölgedeki Şii gruplara destek vermek, düşmanlarına karşı taktiksel ittifaklar oluşturmak ve füze-nükleer programlar gibi askerî yeteneklerini geliştirmek yer almaktadır. Husiler de İran'ın bölgesel nüfuzunu arttırmak için bir araç olarak kullanılmaktadır. Mevcut durumda İran ile Husiler arasındaki ilişki, "sponsor-vekil" stratejisinin bir örneğidir. Ancak analizde ayrıntılı bir şekilde açıklandığı gibi Yemen'de Husi hareketi İran'ın bir vekil gücü olarak ortaya çıkmamıştır. Yemen'de yerel ve toplumsal sorunların bir sonucu olarak ortaya çıkan bir harekettir. Bu açıdan Husi-İran ilişkilerinin geleceği için de farklı senaryolardan bahsedilebilir. Muhtemeldir ki Husiler İran'ın vekilleri olmaktan ziyade, her iki tarafın da yararına olan ortak bir projenin eşit ortağı olmayı isteyeceklerdir. Ancak bunun için öncelikle hâkim oldukları bölgelerde etkili bir iktidar partisine dönüşmeleri ve istikrarlı bir yönetim kurmaları gerekmektedir. Bunun için pek çok zorluk vardır. Fakat belirtmelidir ki her şeye rağmen Husiler şu anda Yemen krizinin çözümünde

güçlü bir aktör hâline gelmiştir. 2015 yılında kabul edilen 2216 sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı, Husilerin Yemen'de artan gücünün de gösterdiği gibi çoktan geçerliliğini yitirmiştir. Dolayısıyla uluslararası tanınırlık ve yeni geliştireceği uluslararası ilişkiler Husiler için başka fırsatlar da yaratabilir.

10 Mart 2023'te İran ile Suudi Arabistan arasında diplomatik ilişkileri yeniden başlatmaya yönelik Pekin'de imzalanan anlaşma Yemen'de ateşkes ve barış umutlarını canlandırmıştır. Bu bağlamda da Suudi yetkililer ile Husiler arasında Umman'ın aracılığında ateşkes görüşmeleri devam etmektedir. 9 Nisan'da (2023) Suudi ve Husi yetkililer iç savaşın başladığı 2014 yılından bu yana ilk kez kamuyu önünde bir araya gelmiştir. Yerel kaynaklar kısa süre içinde bir ateşkes anlaşmasının imzalanacağına kesin gözüyle bakmaktadır. Yemen'deki barış sürecinin başarılı olması için tüm tarafların ortak bir çözüm bulmaya yönelik istekli olmaları ve müzakerelerde yapıcı bir şekilde yer almaları, Yemen'de kalıcı bir barışın sağlanması için hayati öneme sahiptir. Bu süreçte Yemen'deki insani krizin sona erdirilmesi için de acil adımlar atılmalıdır. Ulus-

lararası toplumun da aktif bir rol üstlenmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, Yemen'de taraflar arasında barışın sağlanması en öncelikli mesele olmakla birlikte Yemen'in geleceğın-

de Husi-İran ilişkilerinin süreç içindeki alacağı şekil de önemli rol oynayacaktır. Dolayısıyla Husi-İran ilişkilerinin geleceği, Yemen'in de geleceğini belirleyecektir.

 www.orsam.org.tr

    [orsamorgtr](https://www.youtube.com/orsamorgtr)